

Učiteljski

TOVARIS.

List za šolo in dom.

Izaja 1. in 15. vsakega meseca na celi poli, in veljá za celo leto 2 gold. 50 kr., za pol leta 1 gold. 30 kr. Spise in dopise prejema vredništvo, narečnino, oznanila pa prejema in oskerbuje razpošiljanje založništvo.

List 2.

V Ljubljani 15. januarja 1873.

Tečaj XIII.

Ljudska šola — národna šola in „Národna šola.“

Ljudska šola, šola za ljudstvo, za prosto ljudstvo je vredna tega imena, ako se ozira na bistvene potrebe, na šege in navade ljudstva, ako nadaljuje to, kar se je v domači hiši pričelo, ako izreja mladost za časnost in večnost; odgaja mora biti med vsem verska odgoja. Katoliški otrok mora spoznati in uviditi, da je ud katoliške cerkve; izrejen mora tedaj biti, da ne bo časnost višje čísal nego večnost, da bo spoznal, da božja previdnost odloči vsakemu človeku kak poseben stan, v katerem naj se trudi in dela. V dosego tega dvojnega namena mu je treba spretnosti in znanosti, da postane koristen ud človeštva, in da doseže dvojni namen svojega bivanja.

Kedar otrok začénja govoriti, ter reči okoli sebe spoznavati, navadijo ga, da jih pozná po imenu. V tem spoznanji raste otrok, in ljubezen do očeta in matere, pa tudi do bratov in sester kalí poganja v njegovem sercu; on začénja ljubiti svojo rodovino. In taka duševna varhinja mora biti šola, katera otroka budí do spoznanja njegovega jezika, njegovoga národa. Kake pripomočke pa ima v to šola? Ona učí šolske nauke n. p. branje, pisanje, številjenje v maternem jeziku, v jeziku, katerega so otroci sabo v šolo prinesli; s tem jih dela zmožne, da širijo svoj vednostni krog; nauk v verozakanu žlahni pa njegovo serce. Daljno odgojo pa prevzame življenje, kajti človek se v svojem življenji nikdar ne izučí. To bi bil v kratkem obris odgoje posamesnega človeka. Kakor pa se izreja posamesen človek, tako se izrejajo národi kakor moralična oseba, in njih sreča in nesreča tudi tukaj na zemlji — da večnost izpustimo, — ravná se tudi po njih nrvnem življenji, kajti

nad vsem čuje pravična roka božja. Tako si namreč verni kristijanje mislijo svet in vse, kar je na njem.

Izrejo otrok prevzamejo starši; kdo pa prevzame odrejo človeštva? Kdo drugi, kakor božja previdnost. Vsa zgodovina človeštva je tako rekoč zgodovina izreje človeštva; posebno pa se to vidi pri izvoljenem ljudstvu božjem in pozneje pa nad kerščansko cerkvijo. Drugače si tudi zgodovine evropskih držav in narodov tolmačiti ne moremo.

Od teh splošnih premišljevanj stopimo k posamesnosti, prestopimo od veselstva do posamesnosti, in tolmačimo si tukaj stvari in prikazni, kakor jih z lastnimi očmi vidimo; denimo na reščeto posebno naše okoliščine, v katerih živimo, pogledjmo narod, iz katerega smo izšli in katerega udje smo!

Naš narod — narod slovenski — je skoro da ne, ves katoliške vere; v večini čisla in spoštuje svojo vero, ljudstvo je verno, od lažiliberizma noče nič slišati, in kakor je ljudstvo samo odgojeno, tako hoče in želi, da bi bili odgojeni njegovi otroci. Za šolo, v kateri ne vidi svojega duhovnega pastirja, ne mara; in v tiste šole rado otroke pošilja, kjer vidi, da duhovni in svetni učenik v lepem soglasji delata. Naš narod povdarja in zahteva pred vsem kerščansko izrejo otrok. In ljudski učitelj mora biti pred vsem sam veren in pošten katoličan, potem bo lahko otroke tako izrejeval.

Marsikateri učitelj sicer nekoliko vé govoriti od národne šole na narodni podlagi, ali vprašati ga hočemo, ali se pa tudi dobro zaveda in sam sebi more odgovoriti, kakošna mora biti národna šola, kaj jo dalje stavi in vterjuje, kaj jo ruši in podira.

Národna šola se vé pri nas ne more drugačna biti kakor slovenska. Od tega dalje pisati, to še enkrat posvetiti, dokazavati potrebo in neizprosljivo logiko, katera tirja prvi poduk v maternem jeziku, zdi se nam nepotrebno; omenim le to, da naši nasprotniki to tako dobro razumejo, kakor mi sami. Pervo, kar so Nemci v Holstajnu - Šlezvigu in pozneje v Alzasiji storili, je bilo to, da so svoj jezik, kjer je bil odpravljen, zopet v šole vpeljali. Dokler je bila Prusija pravična Slovanom, jim je dovolila tudi materni jezik v ljudski šoli, nemškega so se učili na podlagi maternega jezika še le 3. šolsko leto, kakor se n. p. pri nas zahteva; a sedaj je pa to vse drugače; nemščina se vsiluje otrokom že v 1. razredu, in ostre postave ukazujejo, da se nemški jezik tako uči, kakor njegova važnost in imenitnost zahteva. — Ali je pri nas mar drugače, namreč tam, kjer je Nемец v večini, n. p. na Koroškem in Štajerskem? Kaj so že poslancu gosp. Einspielerju rekli, ko je tirjal za slovenske ljudske šole slovenske učne pripomočke? Kako so odgovorili poslancu gosp. dr. Vošnjaku v štajerskem deželnem zboru?

— Nemci spoznajo, da imamo prav, a politika ta drugače zahteva, in oblast gre nad pravico. —

Národ slovenski živi že več tisoč let v deželi svojih očakov; veliki kosovi Slovenije so se iznárodili, a še živi nad en milijon Slovencev, kateri govoré jezik svojih predtedov; odkar so Slovenci kristjanje, imeli so učeniike verozakona v domačem jeziku, in prav tem, skoraj edino tem se imamo zahvaliti, da govorimo še v tistem jeziku, v katerem se je govorilo pred tisoč leti v naših deželah. Kje so bile tačas ljudske šole, kakoršne sedaj imamo? — Ljudske šole, ko so bile pred kakimi sto leti, imeli so prvi in poglavitni namen, nemški jezik gojiti. — Ko je pa ideja národnosti tudi Slovence jela navduševati in buditi iz národnega spanja, bili so zopet duhovni prvi, kateri so se te misli iskreno poprijemali, za národ delali in pisali, in národno navduševanje v prave meje zavračevali. Duhovnik na Slovenskem je národen, ker se poglavitno s podučevanjem národa vkvarja; a to pa daleč sega v političnem položaji. To pa ni le pri Slovencih, to je bilo tudi pri drugih narodih; tako imajo Nemci za svojo narodnost poglavitno zahvaliti se sv. Bonifaciju; škofijske meje so bile tudi merodajavne pri razdelitvi frankovske države in od Ludvika Nemškega se prav za prav začénja nemška država. — Národnost teh in drugih večjih národov je že zagotovljena; ali je pa pri nas Slovencih tudi tako, ali imamo pogoje národne eksistencije? — V to politično vprašanje se ne spuščam dalje, ter samo rečem, naj si vsak sám sebi odgovarja, da, ali je sedaj na času, najbolje prijatelje in zaveznike naše narodnosti pikati, žaliti in jim slovo dajati? V nevarnem in osodapolnem boji je razumnemu človeku gotovo vsak zaveznik ljub in drag; on se ogiblje vsega, kar prijatelja žali. Ali pa mi Slovenci tudi tako delamo? ali se mi slovenski ljudski učitelji, kateri se ponosne imenujemo národne učitelje, ravnamo po teh vodilih? — Zaupanje se lahko in hitro zapravi, pa težko zopet pridobi „in človek enkrat opeharjen ne verjame tako rad; kdor se enkrat zlaže, temu se ne verjame, ako tudi resnico govori. — Naj se ljudski učitelji na Kranjskem po nesreči drugih zmodrijo! — Na Hervaškem so lansko leto pri učiteljskem zboru prav hrabro po duhovnih mahali, — a kaj sledi? — učitelji domu prišedši niso najdeli več podpore pri cerkvi; zastonj je bil vsak izgovor, da ta pa uni ni bil za to, da ni glasoval za te predloge! — „Pomagajte si sami; mi vas več ne spoznamo, ker vi nas tudi nočete spoznati“. Učitelji, vekači po učiteljskih zborih, so mestni učitelji, kateri ne poznajo potreb ljudstva, so idealisti, ali so brezvestni zapeljivci, kateri zdravi um učitelju begajo, mu vero in versko prepričanje jemljejo, na skrivnem se pa lahkovernosti učiteljev smejaajo. — Toda zastonj je vse svarjenje; kdor ljudem pravico govori, je njih sovražnik, kdor ljudem kosmate valí, ta je pa njih prijatelj; nemčurjem in odpad-

nikom se nič ne čudim, gredo tje, kjer mislijo večje plačilo dobiti, a učiteljem, kateri „per eminentiam“ hočejo národni biti, se čudim zaradi njih kratkovidnosti, — ker pri takem ravnanju postaja prepad med učitelji in duhovniki čedalje večji, in odkrito serčnost in ljubezen zginjuje; učitelj vidi nad duhovnikom svojega nasprotnika, in duhovnik zopet učitelju ne zaupa, kaj pomaga pri takih okoliščinah boljša plača, ako ni míru in zadovoljnosti! — In to je pasje življenje pri ljudeh, kateri morajo skupaj delovati, in se truditi za en in ravno tisti smoter. Kdo bo pri tem naj več terpel? šola in ž njo národ, mari vera ne! — Duhovnik bo učil kerščanski nauk, ako ne v šoli, pa v cerkvi, on uči starost in mladost, starše in otroke. Dokler pa starši ostanejo verni, tudi otroci ne bodo drugačni; ljudska šola sploh nima in ne more imeti takega vpliva na narod, da bi ljudstvo sama na sebi predrugačila, staršem in otrokom se bo šola pristudila; — národ bode če dalje bolj neveden in tuja kultura, nemška in talijanska, ga bo prej ali slej poplavila. — Pravi se: Bo pa gosposka otroke v šolo silila; neodvisen učitelj bo tudi ložeje bolj strogo v srenji postopal, kakor sedaj, ko živi od dobrote ljudi? — Gospodar, katerega se žival ni hotla privaditi, jo je tudi zavoljo te svojeglavnosti pretepeval, potem ga je pa prav rada imela, kali? — To vse dobro vedó neprijatelji našega národnega življenja, in od tega taka navdušenost za nove šolske postavbe; učitelji, ne rečem vsi, jim pa vse na besede verjamejo, in jim prav zvesto priterkavajo. „Ubogo ljudstvo“, bi lahko zdihnil, „kako si vendar usmiljenja vredno zavoljo tvoje kratkovidnosti! Neprijatelji tvoje národnosti ti opisujejo duhovnike kot naj večje neprijatelje, ti jim pa verjameš, in misliš, Bog si ga vedi, kako si imeniten in čislán, ako za njimi govoriš!“ — Zamerza med učitelji in duhovniki je sedaj še le zavoljo stanovskih pravic in prednosti; večkrat gre na to, kdo bo imel več govoriti, več ukazovati, katerega bo ljudstvo bolj čislalo in ongavilo; — ako v tej reči ne bode poboljšanja, prevergla se bo stvar v sovrašтво do cerkve, in v pravi laži-liberalizem, kajti le malo je ljudi, bodi si tega ali unega stanu, kateri bi stvar in osebo vedeli razločiti; — previdnega in modrega ravnanje nam je treba na vse strani.

Sicer pa prav naravnost rečem: Slep je vsak, kdor misli, da bo vstregel Nemcem s svojo liberalnostjo, dokler Slovenec ostane. — V nekem zemljepisji berem od nemškega cesarstva to-le: Razum Nemcev živé v pruski državi tudi Kašubje in Litvanci, kateri so se pa popolno spoprijaznili z Nemci, (ker so umerli národne smerti) in Poljaki, kateri so pa — njih zlahniki in duhovniki neradi pod Prusom. — Kaj se pa pravi z Nemcem, — s Prusakom v popolnem míru živeti? — Nič drugega, nego: „popusti svoje národne sanjarije! in postani Nemeč — potem smo pa prijatelji.“ To je posebne sedaj, ko je nemška in pruska politika tako agresivna, resnično kakor „amen“ v očenašu. — Na

slovenskem Štajerskem izhaja „Slovenski učitelj“. Neki porednež je rekel, da je njegov vrednik v Ljubljano — nemčurjem tako-le pisal: „Jez sem vi in vi ste jaz.“ Nemci so ga na to pozdravili z mačjo godbo v „Gratzer Lehrerzeitung“ z „Eingesendet“, katerega je „Laib. Tagblatt“ ponatisnil. — O nehvaležni svet, kaj ni vrednik meso od vašega mesa in kri od vaše kerví? Nemcem je poglavitno vprašanje národno vprašanje, in v tem so si tako dosledni, da jim je vsaka stvar, kar od Slovencev prihaja več ali manj zoperna. Národno vprašanje jim je glavno, druga so temu podrejena. Pred 1000 leti je Nемец Slovanu jemal národnost v imenu kerščanstva, sedaj mu jo pa jemlje v imenu liberalizma. — Klerikalen učitelj je vsak, kateri je národen, akoravno med njim in nemškim liberalcem ni drugega razločka kakor v besedi. — Kakor hitro pa svojo národnost pustiš, si pa liberalen; več ali manj konservativen, to nič ne dé, a samo odločno nemški, to je bilo glasilo Nemcev, ko so svoj čas spodkopavali Hohenwartovo ministerstvo, in nemški učiteljski listi kričali so na križarsko vojsko zoper Slovane. Kardinal Rauscher je bil tačas mnogo čislan zaveznik; a slovenski učitelj ti precej pete pokaže, ako mu rečeš, da je klerikalen. — Kar je pa sedaj psovka, postane pa časoma še častni pridevek; svet je res okrogel in se suče, in kdor se sedaj smeja in od veselja ploska, mogoče, da bode časoma še drugače mislil.

Društvo „Národna Šola“, lepo imé, — „da bi le „Národna Šola“ zares bila in ostala národna in pred vsem kerščanska“, tako mi piše čislan narodnjak, in tako gre glas tudi po Ljubljani. — Velečastni gospodje, kakošna bo „Národna šola“, tega vam ne morem povedati, o tem vas ne morem zagotoviti. Društvo je tako, kakoršno so njegovi udje v večini in njegovo imé znači njegov smoter; kdor se z društvom ne zлага, ga ne podpira. — Vera, sveta beseda! a pod tem imenom se mnogo, mnogo greši, in ker so nagibi bolj národni kakor verski, tje vere ne stavimo v prvo versto. — Škerbeti za notranjo vredbo šol, to tudi ni namen „Národne šole“, marveč ljudsko šolo materijalno podpirati; da pa to ne mislimo drugače, kakor na verski podlagi t. j. da bukev ne bomo drugačnih pošiljali, nego pravovernih, to se samo po sebi razumeva. — Naš smoter in namen je v pozivu in pravilu na tanko izražen. Društvo „Šola“ sta začela dva národna učitelja s pripomočjo nekaterih prijateljev in podpornikov, in zopet so nas Nemci s svojim „Schulpfenigom“ daleč prekosili. Posmehovali so se jim po Ljubljani, ko so to misel sprožili, a Nemci so na tihem a nevtrudljivo delali, nabrali že blizo tisoč goldinarjev in že so šolam poslali lepa učila. — Kaj pravite, kaj bo rekel učitelj, kedar dobí učne pripomočke, katerih nekatere šole tako kervavo potrebujejo? Beržkone bo rekel: „Ta je moj bližnji, kateri mi je usmiljenje skazal.“ —

Na svojem potovanji pride popotnik do dereče reke; voda je vse mostove pobrala; naprej ne more, usede se na breg, ter reče: „Počakati hočem, da tukaj most naredé, nazaj ne grem, naprej pa tako ne morem. — Kaj čakate tukaj na bregu? ga vprašajo bližnji sosodje. Čakam, da bo most narejen. „Tega pa ne bodete dolgo pričakali,“ ga zavernejo sosodje; „les, iz katerega se bode most delal, še v gozdu rase, in poprej morejo še ves kraj oglédati; a pokazati vam hočemo brod, kjer plitvo vodo lahko prebredete.“ — Ali mož še čaka na bregu, ali je vbojal dober svet, radovednim bralcem ne moremo povedati.

Vredn.

Zvezdarjenje ali astrologija.

Pri azijskih narodih so Gerki dobili tudi zvezdarske vednosti; z njimi pa so zanesli v Evropo marsiktere prazne vere in šege, ki so zapopadene pod imenom astrologija, t. j. umišljeno razlagovanje zvezd in njih moči do človeka.

Od Gerkov je prišla astrologija k Rimljanom v večerno Evropo. Ko so ob času ljudskega preselovanja divje derhali tujih azijskih ljudstev rimsko kvaljestvo poderle, se je astrologija vernila v Azijo. Tam pa so se je navzeli Arabci, ter so jo dali s svojimi lastnimi pristavki večernim deželam. Tù si je še le prav opomogla, polastila se vsega človeškega početja; imela je moč do sklepov vladarskih vodjev, ter je gospodarila celó čez kraljevstva.

Od Galileja in Keplerja sim je še le jelo prerokovanje iz zvezd vidoma omagovati; zvezde so zgubovale moč do človeka bolj, ko se je čistil njegov duh. V sredi 18. stoletja je bilo k sreči človeštva vse šemarije konec. Odsihmal niso učeni in zvedeni možjé nič v to kaj verovali, temveč prizadevali se izruvatí krivoverne korenine iz pers malo podočenega ljudstva. Veliko hudih vraž se je sicer odpravilo, pa vendar še sedaj delajo repate zvezde med priprostim ljudstvom veliko strahu!

Imamo še dan danes knjigo z imenom „Večna pratika,“ ki je živa priča nekdanjega razlaganja. Vsak planet ima po tem umišljenji svojo moč do gotove stvari na zemlji. Med sedem planetov, ki so jih stari poznali, so razdelili gospodarstvo na zemlji.

V versto so jih postavili, ter so verstili njih gospodarstvo leto za letom. Sedem let se poredoma versté; potlej pa zopet prvi v versti prevzame gospodarstvo. Pravijo n. pr.: letos vlada „Saturn“ i. t. d. Eni iz med njih so bolj moške, drugi bolj ženske natore, solnce za